

Misdaadgeschiedenis van Tytsjerksteradiel (1)

Het Poepekrús en de Douma's van Burgum

(foto 2003 bij Simmerwei 40, Burgum)

Er bestaan monumenten die meer indruk maken. Toch wil ik graag dat deze herinnering meer aandacht krijgt dan nu het geval is. Het maakt ons erop attent dat bij dit eenvoudige stenen kruis een van de eerste gastarbeiders om het leven kwam. Deze gastarbeiders werden ook wel hanneke-maaiers genoemd (in het Duits "Hankemeier"), Hanke is eigenlijk Johannes en op St. Johannesdag 24 juni werden deze maaiers aangenomen.

Van 1600 tot 1900 hebben duizenden Duitse landarbeiders met de zeis over de schouder hier hun brood verdiend. In hun eigen land was het vaak armoede en oorlog. Daarom kwamen ze hierheen en werden ze Hollandgänger of pikmäijer genoemd. In Friesland werden ze hantsjemieren of poepen genoemd.

Deze "Poepen" (afgeleid van het Duitse woord "Bube" = jongen of kerel) werden op de terugreis vaak overvallen en soms zelfs vermoord. Dan kwam er op die plek een zwart uitgestoken kruis. Later verving men dat met stenen als een ander aandenken. Er zijn verschillende poepekrúsen in Friesland. Twee bij Jistrum (Harstepaed), één bij Bakkeveen en één aan de Simmerwei bij Hurdegaryp. Bij dit poepekrús wilde ik even stilstaan.

De bekendste moord in Tytsjerksteradiel is zonder twijfel de moord op een Duitse landarbeider aan de Simmerwei. Dat komt waarschijnlijk doordat hier veel over gepubliceerd is. Het is wel jammer dat de publicisten elkaar vaak citeren waardoor fouten kunnen ontstaan. Als men teruggaat naar de officiële archiefstukken dan kan men vaak het een en ander rechtzetten. Zo hebben de Douma's van Burgum en het poepekrús vanaf 1783 tot 2000 vaak toevallig met elkaar te maken gehad, maar hierover later meer.

Het bewijs aan de hand van archiefonderzoek dat het hier om een misdaad gaat is wel aannemelijk. Aan de stok van de zeis zat namelijk bloed. Bovendien is er geen geld op het slachtoffer gevonden.

In de zomer van 1783 op 6 augustus ontdekten twee boerenknechten, Eelke Melles en Jan Bouwes, een hantsjemier in de droge sloot van hun boer Sybren Binderts Douma (geboren 21-10-1742, overleden 10-2-1810, zoon van Bindert Douwes Douma en Antsje Heerkes Rinsonides. Zie "De Douma's van Burgum" door Gepke van der Meer-Douma).

Twee "poepen" aan het werk

Ze waren op de stank af gekomen. Nadat ze de boer hadden ingelicht, zijn ze de volgende dag naar de oom van Sybren Binderts Douma gegaan. Dat was de "mede-rechter" Sybren Heerkes Rinsonides van Hurdegaryp en die heeft hun verklaringen opgenomen.

"Eelke Melles, wonende als knecht bij Sijbren Douma, huisman op Gaastmaburen, oud in het tweeëntwintigste jaar, geciteerd, geëdigd en geëxamineerd, getuigde de waarheid te zijn, dat gisteren met de andere knecht van Sijbren Douma en de arbeider Jan Bouwes, zittende de weit van Sijbren Douma, van deszelfs kamp onder Gaastmaburen, weder rieken de sterke

stank die ze de dag ervoor ook geroken hadden en vervolgens onderzochten wat zulks mocht zijn, in welks doende een plek weit neergetrapt vonden, vindende in dezelve diverse stukken van een sterke zeis stok, niet ver van daar een zeis krom gebogen waaraan zat haar, schijnende van een mens te zijn, vervolgens in de sloot een hoed benevens een dood lichaam gekleed als een manspersoon, na gedachten een vreemdeling of hanneke-maaier, zijnde de kleding schijnende blauw geweven te zijn, bijna onkenbaar, dan meende dat aan de voeten wit schiere kousen waren, liggende bij het dode lichaam een bulzak, een strijkstok van een zeis en een tondeldoosje, wijders zei dat het dode lichaam ongeveer of ruim vijfentwintig treden ten zuiden van de Zomerweg in de sloot had gevonden, dat aan de vervaarlijke stank die bij de dode was niets van de persoon hadden geïnspecteerd, maar van de gebeurtenis aan zijn broodheer kennis had gegeven, meer van dien niet wetende, sloot zijn verklaring na prolectie en tekende deze met zijn hand."

De lijkschouwing

In opdracht van de grietman Hobbe Baerdts van Sminia heeft Nanning Heables Winius, Mr. Chirurgijn van Burgum, op 7 augustus de lijkschouwing gedaan. Het was in 1783 een van de warmste zomers van de eeuw, dat zal het werk er niet makkelijker op hebben gemaakt.

In een droge sloot van Douma's land onder Geastma-buorren lag het overschot, "dat het hoofd reeds van de romp was gescheiden, het bekkenbeen voor een gedeelte van de bekleedselen ontbloot en geen meer partijen ontbloot dan de handen, die merendeels verrot waren, kunnende de Deponent geenszins bepalen hoe lang het voorschreven lichaam dood mag zijn geweest."

Mr. Nanning Heables Winius was Mr. chirurgijn van Burgum en trouwde in 1763 met de zus van Sybren Binderts Douma, Baukje. Hij woonde eerst in 1760 aan de oostkant van de buurten en in 1762 kocht hij een huis aan de rechterkant van de straat. Hij had daar "een heerlijke en wel doortimmerde huisinge cum annexis", onder andere een "fraaie hovinge, waarin een zomerhuis en bomen en plantage."

De dorpsrechter

En dan is er ook nog de verklaring van Dirk Pijters, "Dorpsrechter" van Hurdegaryp. Deze verklaart dat het overschot in stukken en brokken in een kist is gelegd en naar het kerkhof van Hurdegaryp (oud kerkhof, nu tennisbaan) is gebracht om begraven te worden. Hij zegt verder dat door hem in het "Regtshuis" is bezorgd: "de zeis, de in stukken gebroken zeisstok, zittende aan een stuk bloed, de strijkstok, de hoed, het tondeldoosje en de bult- of knapsak bij de overledene bevonden welke ter presentie van het Gerechte geopend, bij visitatie in dezelfde is bevonden een hemd zonder letters, een muts, 2 paar oude kousen, een hamer zonder steel, een hotte, wat touw, een stuk verschimmeld roggebrood, een stukje verschimmelde kaas, in een tonnetje een kruimel boter, en een weinig gerookt spek."

Sijbren Douma

De boer van wie het land aan de Simmerwei was, was een Sijbren Douma (Sybren Binderts Douma) aan de "Gaastmaburen". En niet Sijbren Bouma zoals in eerdere publicaties staat. Deze familie boerde in de buurtschap "Gaastmaburen", het latere Geastmabuorren dat onder Hurdegaryp viel. De stem- en floreenkohieren vertellen ons dat al in 1640 op de hoek van de Monnikenwei en Geastmabuorren een boerderij stond. In 1935 is het huis door brand verloren gegaan. De voorkant stond aan de Monnikenwei, de schuur in Geastmabuorren.

(Foto J & D Franke argyf) Geastmabuorren 3

Op deze plek moet dus Sijbren of Sybren Binderts Douma gewoond hebben.

In het boek over toponiemen van Burgum van Loadewyk Hendrik. F Douma en zoon Jan. Douma (ook verre familie van Sybren) kunnen we ook nog lezen dat een stukje land aan de Simmerwei, Poopekamp of Poepekamp genoemd wordt. Volgens het minuutplan van 1832 was dat sectie nummer 856 eigen nummering 275.

Het onderhoud

Het monument aan de Simmerwei raakt anno 2007 ernstig in verval. Wie is verantwoordelijk voor het onderhoud? In eerste instantie de eigenaar van Simmerwei 40 omdat het nu eenmaal in het koopcontract van de boerderij staat. Maar de zaak ligt wat genuanceerder. In 1985 is er een fietspad naast de Simmerwei aangelegd. Hierbij zou het poepekrús verloren gaan. Het toeval wil dat een verre familielid van Sybren Binderts Douma, de heer Jouke. R. Douma in de ruilverkavelingscommissie sterk heeft aangedrongen om het poepekrús te behouden. De heer Bootsma, hoofd van gemeentewerken, was er ook zeer voor en toen is het kruis verplaatst. Het ligt nu meer naar de dam van het land naast de boerderij. Zowel de rode beuk bij het kruis als de stenen komen van de gemeente Tytsjerksteradiel. Zo goed en zo kwaad als het ging heeft eigenaar Boersma, die tegelijkertijd in dienst van de gemeente was, op ons monument gepast. Hier is nu een einde aan gekomen omdat hij het niet eens is met de gang van zaken. Hekselgoed op het kruis en trekkers die eroverheen rijden was zijn dank.

Poepekrús 2007 ernstig in verval.

Het kon voorkomen dat wel 300 "Hollandgänger" in Uelsen overnachtten. Dat zoiets in Duitsland een bronzen beeld verdient, lijkt vanzelfsprekend!

Cultureel-historisch gezien is het van groot belang dat dit monument wordt opgeknapt, zodat de mensen weten waar de bekendste moord van Burgum plaatsvond.

Siebe Siebenga